

גבולות היחידה: במדבר פרק טו פסוקים כב - לו**נושא היחידה:** שגגת הציבור והיחיד, זדון היחיד ומעשה המקושש**כותב:** אורן גוטמן

הסבר כללי: המסה המרכזית של יחידה זו היא דינם של ציבור ויחיד ששגגו בחטא עבודה זרה. כמסתעף לדין זה צורף דינו של החוטא בעבודה זרה למקלל את ה', וכדוגמא לזאת הביאו את המעשה של המקושש עצים בשבת.

ביחידה הקודמת למדנו על מצוות הנסכים והפרשת חלה. כשם שמצוות אלו נכתבו כבר בספר ויקרא והשלמת דיניהם הובאו בספר במדבר, כך ביחידה זו נפגוש נושא שנכתב בספר ויקרא והשלמתו בספר במדבר. בספר ויקרא (פרק ד, יג – כא; כז – לה) נכתב דינם של ציבור ויחיד שחטאו בשוגג. אלא ששם השגגה באה על עבירה רגילה ובספר במדבר על חטא עבודה זרה. קיימים הבדלים נוספים שנלמד עליהם, תוך כדי עיון בפסוקים.

אנו נלמד את פסוקים כב – לא בצורה אקסטנסיבית, ואת פסוקים לב? – לו בצורה אינטנסיבית.

פתיחה: אחרי שלמדנו על מצוות הנסכים והפרשת חלה, נלמד עתה על שגגת הציבור והיחיד, זדון היחיד ומעשה המקושש.

מה לדעתכם צריך להיות היחס לציבור או אדם שחוטא בשגגה? ומה לדעתכם יהיה הדין כאשר הם חוטאים בשגגה, אבל בחטא איום ונורא?

מה לדעתכם תחשיב התורה כחטא חמור מאוד שהתורה תקדיש בשבילו פרשיה שלמה?

מכאן אפשר להמשיך הלאה – האם אדם שחוטא בזדון, בכוונה, דינו יהיה שונה משוגג או שמא דינו כשוגג? במה צריך להעניש את החוטא בזדון?

כדי לעורר עניין אצל התלמידים ניתן להציג בפניהם שתי תמונות: 1. אדם עם פרצוף מופתע (שוגג), 2. אדם עם פרצוף כועס או ערמומי (זדון).

• מה מביעים שני פרצופים אלו? האם הפרצוף מלמד על מניעים שונים של שני האנשים? האם יחסנו יהיה שונה כלפי כל אדם?

עיון בפסוקים:**פסוקים כב – לא [אקסטנסיבי]:**

- נקרא יחדיו (מורה/תלמיד) את פסוקים כב – לא, חשבו באיזה חטא מדובר? חכמים דרשו שפסוקים האלה מוסבים על איסור עבודה זרה שנחשב כעובר על כל המצוות. מניין לחכמים זאת? – כיוון שבספר ויקרא (פרק ד יג – כא; כז – לה) נכתב דינם של ציבור ויחיד שחטאו בשוגג, לא ייתכן שחזרו על אותה פרשיה סתם. מה עוד שישנם שינויים בקורבנות בין הפרשיות השונות, לכן דרשו חכמים שפסוקים אלו מוסבים על איסור עבודה זרה. מניין לחכמים שדווקא מדובר על איסור עבודה זרה? **הכתב והקבלה**¹ מבאר שבכך שכתובה המילה "כל" שפירושה הוא שהחוטא שולל את **כל המצוות**, ולכן צריך לומר שמדובר על עבודה זרה שהוא חטא השולל את **כל התורה כולה**.

- מדוע חטא עבודה זרה הוא חטא כ"כ חמור שראתה התורה להקדיש פרשיה שלמה?
- נסו למצוא מילות מפתח החוזרות על עצמן שילמדו אותנו על יחסו של הקב"ה לחוטאים?

מילים החוזרות על עצמן: וכפר (כה), ונסלח (כה), ונסלח (כו), וכפר (כח), לכפר (כח), ונסלח (כח). התורה מדגישה לנו שהקב"ה רוצה לסלוח לעם ישראל על חטאיו, ובלבד שידו בחטאם ויחזרו עליה בתשובה. ראוי לציין שפסוקים ל – לא, דנים באדם שמראה לכולם שאינו ירא ה' ובזה הוא מתריס כלפי הקב"ה. חכמים לומדים שהפסוקים האלה מוסבים על אדם ש'בירך את ה'" או עבד עבודה זרה, שבפעולות אלו ישנה יציאה נגד כל יסודות התורה.

פסוקים לב – לו [אינטנסיבי]:

הלימוד יתבצע ע"י הנחיית המורה משולב בשני אלמנטים: 1. קריאה צמודה מתוך הפסוקים, 2. דיון במשמעות כפי שעולה מתוך הפסוקים. במקביל לשני אלמנטים אלו, ישנן נקודות לדיון והצעות להתבוננות שאותן יש לעלות תוך כדי לימוד מהפסוקים.

פסוק לב: עתה, אחרי שפגשנו את דינו של החוטא 'ביד רמה', אך טבעי שנגיע לפרשיית המקושש עצים ביום השבת שחטא בפרסיה לעיני כל ישראל, כפי שכתב ראב"ע "יתכן שעשה המקושש ביד רמה, והזהירוהו, ולא הועיל", כלומר שהביטוי 'ביד רמה' מקשר בין אדם שעושה בהתרסה ובין מעשה המקושש. לפי דבריו ניתן לומר שהתורה רצתה גם להשוות בין מעשה המרגלים לבין מעשה המקושש. שניהם יצאו נגד דבר ה' ולכן נענשו על מרידתם בה'.

ראוי לציין שהרמב"ן הלך בדרך אחרת וכתב שפרשיה זו באה כאן כיוון שכרונולוגית מעשה

¹ נכתב בידי הרב יעקב מקלנבורג (1785 – 1865), היה מרבני גרמניה ולחם ברפורמה שהתפשטה בקהילות בגרמניה. חיבורו העיקרי הוא פירושו על התורה 'הכתב והקבלה'. מטרת החיבור היא לחבר בין התורה שבכתב לתורה שבעל פה. בפירושו הוא מראה את היסודות הלשוניים והדקדוקיים של דרשות חז"ל בפסוקי התורה.

המקושש הגיע אחרי חטא המרגלים.

- מומלץ לקרוא החל מפסוק ל ועד פסוק לב, בקריאה רצופה כך שנותנים לתלמידים את התחושה של הרציפות בין הפרשיות.
- להעלות לדיון – איזו תחושה עלתה בקרבך כשקראנו את הפסוקים ברצף.
- שיח משותף בכיתה, מה הביא את המקושש לחטוא?
- לפי פירוש רש"י (פסוק לג) הרואים את המקושש מחלל שבת, התרו בו להפסיק מחלל שבת. לו היית פוגש את המקושש מה היית אומר לו? נסה לשכנע את המקושש לחדול מחילול השבת.

כהערה נאמר, שלא מומלץ להיכנס לפינה מה היה בדיוק החטא של המקושש ומספיק לומר באופן כללי שחטא בחילול שבת.

אלא שכדאי לדעת שישנם מספר דעות באיזה חטא ספציפי חטא: 1. איסור מעמר כי אסף תבן שהיה מפוזר, 2. העביר עצים שליקט ארבע אמות ברשות הרבים, 3. איסור תולש ועבר על מלאכת קוצר.

פסוקים לב - לג: אם דין המחלל שבת למיתה כפי שנאמר "כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת" (שמות לא, טו), מה הייתה ההתלבטות של משה ואהרון לדון אותו למיתה? מתוך עיון מדוקדק בפסוקים עולה שהשאלה שהסתפקו בה הייתה באיזה מיתה יש להרוג את המחלל שבת, כמו שנאמר "מה יעשה לו?". כידוע, ישנם ארבעה סוגי מיתות מן התורה: סקילה, שריפה, סייף (הרג) וחנק. העונשים השונים באים לפי רמת חומרת החטא.

פסוקים לה - לו: ה' אומר למשה שדינו יהיה בסקילה. כל העדה ביצעו את גזר הדין.

- חפשו מילים החוזרות על עצמם? "כל העדה", "אבנים", "מחוץ למחנה".
- מדוע היה חשוב לציין את מבצעי גזר הדין והמיקום של גזר הדין? ייתכן שהתורה רצתה להדגיש את יציאתו של המקושש מכלל ישראל בעקבות החטא. 'כל העדה' עומדת מצד אחד והמקושש עומד בצד שני, אף אחד אינו רוצה ליטול חלק עם המקושש. כהמשך לכך, מקום גזר הדין הוא 'מחוץ למחנה', כשם שהמקושש יצא מכלל ישראל בביצועו את העבירה, כך הוא מוצא מחוץ למחנה.

הצעות להמחשה:

1. משחק פנטומימה של "זהה את הדמות". תלמיד אחד מציג ושאר חברי הכיתה מגלים באיזה סוג חוטא מדובר.
2. להקרין סרטון קצר או לקרוא מספר על אדם שחזר בתשובה. אח"כ לפתח דיון, מה היו הקשיים שלו? כיצד התגבר על הקושי?. ניתן להשתמש באתר הבא:

<http://www.acheinu.co.il/?CategoryID=230>

3. להציג את המקושש. להתחפש לאיש במדבר. את ההצגה אפשר לקיימה בחוץ ולקושש

עצים בחצר ביה"ס. תלמידים אחרים ישמשו כעם ישראל המתרה בו להפסיק מחילול השבת. שלושה תלמידים יציגו את בית דין אליו הובא המקושש כדי להתרות בו. המקושש אומר בפני העדים ובפני בית הדין שלמרות ההתראה הוא מקושש עצים בזדון. כך חוזר הדבר שלוש פעמים.

דרך הצגה זו נלמד כיצד להוכיח בצורה נעימה שתתקבל על השומע.
4. כתבו מכתב למקושש המנסה לשכנע אותו לחדול ממעשיו.

מסרים והפנמה:

1. **הודאה על האמת** - גם כשבית דין מורה הורה בשוגג לכל ישראל, הוא מודה בטעותו ואינו 'מטאטא מתחת לשולחן'. נקודה משמעותית זו יכולה להציף אצל התלמידים סיפורים רבים, מתי הם הודו בטעותם. כחלק ממסר זה ניתן גם לשוחח על **אחריות על מעשינו** כך שאם פגענו או הזקנו לאחרים, עלינו לקבל את האחריות ולא 'לברוח' מאחריות.

2. **כוח התשובה** - גם אם חטאנו יש לנו האפשרות לחזור בתשובה. ראוי לציין שהחוטא 'ביד רמה' קיבל את עונשו כיוון שלא חזר בתשובה, אם היה חוזר בתשובה, תשובתו הייתה מתקבלת ברצון.

3. **התרחקות ממעשים רעים** - הקב"ה רוצה רק את הטוב בשבילנו, לכן עלינו להתרחק ממעשים רעים.

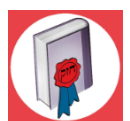
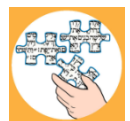
ניתן לתת משימה לתלמידים לכתוב סיפור קצר/ארוך שיתייחס לאחד המסרים. אפשר גם למצוא סיפור המכיל אחד מהמסרים וסביבו לפתוח בדיון. דוגמאות לסיפורים: בעניין כוח התשובה ניתן להזכיר את חזרתם בתשובה של אנשי נינווה כמסופר בספר יונה. בעניין הודאה על האמת ניתן להזכיר את סיפור יהודה ותמר בספר בראשית שיהודה מודה על האמת ומונע את שריפתה של תמר על לא עוול בכפה. בעניין התרחקות ממעשים רעים ניתן להביא את גירוש ישמעאל ע"י אברהם שיצחק לא ילמד ממעשי הרעים של ישמעאל.

מבט שלם:

אחרי פרשת המרגלים, התורה הביאה שתי מצוות (נסכים וחלה) שחלק ממטרתם היא לעודד את העם אחרי העונש. ביחידה זו למדנו על היחס לציבור וליחיד שחטאו בשוגג בעבודה זרה, ועל היחיד שחטא בזדון בעבודה זרה. **הרמב"ן** ביאר את המשמעות של סמיכת החוטא בזדון לפרשת המרגלים. המרגלים רצו לפרוק מעליהם עול תורה ומצוות בכך שאמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה". אלא שהתורה מלמדת אותנו, כולם אם טעו או שגגו גם אם כוונתם הייתה לעבוד עבודה זרה, יש להם עוד סליחה וכפרה, אך לעושים ביד רמה, כשם שחטאו המרגלים, אין תקנה ולכן עונשם כרת.

סיכום:

נציג את התמונות ששוחחנו עליהן בתחילת השיעור. הראשון מייצג את היחיד והציבור השוגגים. יחסנו אליהם יהיה בסליחה וכפרה, לאור העובדה שהודו בחטאם וחזרו בתשובה. השני מייצג את היחיד החוטא 'ביד רמה'. אליו אין סליחה וכפרה ולכן דין המקושש מיתה.

כמובן, עלינו ללמוד להתרחק ממעשים רעים כך שלא נהיה מזידים ואפילו לא שוגגים.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

לבתי ספר המקדישים שעות נספות לשיעורי תורה, ניתן להרחיב את הלימוד של פסוקים כב – לא:

הערה ראשונה

- עיינו בספר ויקרא פרק ד, פסוקים יג – כא; ובפרק ד פסוקים כז – לה. מצאו את ההבדלים בין הקורבנות שכתובים בפרקנו בפסוקים כד, כז, ובין הקורבנות שכתובים בספר ויקרא בפסוקים יד, כח, לב. רצוי שמשימה זו תתבצע יחדיו ע"י כל הכיתה: להקרין את הפסוקים על הלוח המתקשב (כיוון שממילא חומש ויקרא אינו מצוי אצל התלמידים), ולפענח את ההבדלים בין הפרקים השונים.

מהשוואה בין הפסוקים בפרקנו ובין הפסוקים בספר ויקרא, עולה שיש הבדל בין כשחוטאים בשוגג בחטא רגיל ובין חטא עבודה זרה הוא:

1. כאשר כל העדה חוטאת בחטא רגיל כל העדה מקריבה פר לחטאת. ואילו בפרקנו כתוב שכאשר כל העדה חוטאת בעבודה זרה בשגגה, מקריבים שעיר לחטאת ופר לעולה.
 2. כאשר היחיד חוטא בשגגה, הוא מקריב שעירת עיזים או כשבה. ואילו בפרקנו כתוב שכאשר חוטא בשגגה בעבודה זרה מקריב דווקא שעירת עיזים ולא כשבה.
- מה אפשר ללמוד על המשמעות של חטאים השונים מכך שהקורבנות הם שונים?

הערה שניה

חכמים התייחסו למניע של המקושש לחטוא. תוספות (בבא בתרא קיט ע"ב ד"ה אפילו) הביאו בשם המדרש שלמרות שהמקושש עצים עבר עבירה חמורה, כוונתו הייתה לשם שמים. התוספות מסבירים שלאחר חטא המרגלים, דנו ישראל בינם לבין עצמם, והחליטו כי מכיוון שבעקבות החטא נגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ישראל, הרי שאין הם מחויבים יותר במצוות. קם המקושש וחילל שבת בכוונה, כדי שיהרג, וייראו אחרים, ויבינו שאין הם פטורים מן המצוות.